

tuohesta erinomaisia torvia, joilla pitivät karjaansa koossa. Niin ikään 'pikkupaimenet' liruttelivat noilla tuohiturvillaan ilonsa ilmoille ja kaihonsa kujille.

Puhdetöinä tehtiin edelleen jalkineita ja käsineitä. Monet miehet Karjalassa, olematta varsinaisia suutareita, osasivat itse tehdä pahkilansa, saappaansa. Ne taas, joiden sormet eivät taipuneet pikilangan pitelyyn, saivat rasvan avulla pehmitellä ja hieroa kengäksiä.

Ja vieraallekin, joka puhteella saapui kylään, sanottiin kernaasti: "Hiero vieras nahkaa, saat iltasen." Sillä aikaa kun toinen touhusi saappaanteossa, saattoi toinen vasikannahasta neuvotella rukkasia. Ja kolmas kenties vuoleskeli köydestä riippuvaa lammannahkaa. Silloin oli jo kysymyksessä

turkinahkan muokkaus. Kenkien ja kintaitten paikkaus piti myös tehdä puhdetöinä. Paikkausrihman saivat naiset kahdesta hampussäihkeestä punoa paljaalla polvellaan.

Kalan pyydyksien, rysi- en, verkkojen, menojen ja nuottien kudonta tapahtui suureksi osaksi näillä pimeinä vuorokaudenaikoina. Ja monta pitkää puhdetta sai käpyukko tai käpyakka istua ennen kuin oli valmiina iso nuotta, joka oli sata syltä ympäriinsä ja jossa perät jomotettiin tuhanteen rintojen suusilmään. Tiheimmät perät ja rinnat olivat hitainta kudottavaa. Rintoja seuraavissa rajaisissa eli peukalukissa - niissä oli suunnilleen peukalon mentävä silmä - vaikutti kalvoinkerta jo suuremman korkeuden lisän. Sitten säryksiin sovitetiin

kahdeksan kalvoinkertaa kortteliin ja harvempiin seula- eli väljaverkkoihin vain viisi.

Rihmoja niin hyvin pyydys- kuin myös kangastarpeiksi kehräsivät naiset puhdetöinä. Mutta ennen kuin päästiin kuosalia ja rukkia polkemaan, oli käsityötarpeet eli toisin sanoen käsityökasvien antimet muokattava monin tavoin. Muokkauksen alkuvaiheet, loukutuksen ja lipsuamisen suoritti 'liinamummo' joskus pirtin uunilla istuen. Usein tämä tehtiin saunassa tai riiehessä. Mutta puhdetöitä ne silti olivat, kunhan ne sattuvat vain puhteen kohdalle.

Niin syksy sekä talvi kuuluivat pitkine aamu- ja ilta-puhteineen. Kun sitten keväisen päivän valkaisijat rupesivat piisaamaan talviyön nokeajille, joutuivat puhdet-

yöt vähitellen pois päiväjärjestyksestä. Jo Matveina oli päreenä päivä. Ulkotyöt, puumetsä ja pelto tulivat pirtin tilalle. Vasta seuraavana syksynä iltojen hämärtyessä alkoi jälleen sama moninainen puhdeaskartelu.

Nykyisillä aikoina näistä töistä on vain rippeitä jäljellä. Päretulet ovat kuitenkin lakanneet puhteita valaisemasta. Niiden mukana on sammunut moni vanha tieto ja taito sekä altis ja herkkä tarinamieli.

TOIVO SALMINEN

Oheinen artikkeli julkaistiin Viena-Aunus -lehden joulunumerossa 1937. Sen kirjoittaja oli lehden tunkualaissyntyinen avustaja ja aktiivinen jäsen.

Opinhalu vei Jennyn kansanopistoon

Pakolaistytön lapsuus – ja nuoruusvuodet Osa III

He olivatkin olleet siinä samassa talossa Suomeen tulosta saakka. Inkalasta Jooseppi sai oman pienen rakennuksen. Kamari oli iso ja se pantiin kahtia, toiseen puoleen tuli puoti.

Minä olin opetellut ompelemaan kotona, että nyt osasin ommella vaatteita kaupaksi. Milloin vain aikaa jäi, ompelin miesten alusvaatteita, naisten leninkejä ym. sitä pienempiäkin. Ja vielä toivat kylältä ommeltavaksi leninkejä.

Se kesä oli, jos niin sanoisin, ihanin kesä, mitä siihen asti olin viettänyt.

Talossa oli vaan seitsemän henkeä, kolme poikaa ja kolme tyttöä sekä isäntä. Tytöt olivat Helvi ja Tyyne. Helvi oli nuorempi ja Tyyne hukan vanhempi minua. Emäntä oli kuollut edellisellä kesänä. Tytöt hoitivat taloutta.

Jo ensi silmäyksellä, tulvani taloon, huomasin Tyyneessä hienon luonteen. Hän

ei ollut niin kuin toiset tytöt. Tulopäivästä lähtien meidän ystävyyskunta alkoi. Olimme kumpikin kadottaneet rakkaat äitimme. Se tapaus oli vielä lähellä hänen sydäntään. Hän kulki aina herttainen hymy huulilla, vaikka hymyn takana oli tuskaa. Miten hyvin me ymmärsimme toisiamme! Jo katseesta me ymmärsimme, emme sanoja aina tarvinnut. Läti säilyy mielessäni ne ikivanhaat illat, jolloin ilta-auringin laskiessa soutilimme tyvenellä järvellä. Toisinaan tulimme kotiin yöllä kello yhden aikaan ja vielä kahdenkin. Meillä oli useimmiten kirjat mukana. Niitä me luimme ja niiden johdosta keskustelimme. Tuulentupia me rakentelimme siellä kirkkaan, sinisen taivaan alla.

Toisinaan me menimme metsään ja samoilimme siellä järven rannalle. Ihanan luonnon helmassa me tunsimme itsemme keventy-

neiksi, siellä voimme vapaasti. Emme saattaneet ruveta nukkumaankaan, elleemme käyneet järvellä tai ulkona kävelemässä.

Veljeni Simo asui nyt 8 kilometriä sieltä Kinnulan talossa. Hänen luonaan me Tyynen kanssa kävimme monta kertaa.

Noin kilometrin päässä, järven toisella puolella, korkealla mäellä olivat Askamäen kolme taloa. Siellä oli paljon nuoria ja he kävivät usein Inkalassa. He olivat niin ystävällisiä ja toverillisia. Emmehän me aina olleet yhtä vakavia. Toisinaan nauroimme niin, että oikein pahaa teki. Monta kertaa olimme ihan likomärkinä ja kasvot mustana noesta.

Maria kävi samana kesänä Kajaanissa leikkuulla, kun oli sisällä vikaa. Hän oli siellä kolme viikkoa. Koko kesänä hän ei kyennyt tekemään paljon mitään työtä.

Nyt oli veljelläni jo viisi

lasta, vanhin poika Vilho, Olga, Irja, Anni ja Maija. Noita lapsia minä rakastin. He olivat minulle suurimpia ilojani. Lapset kiintyivät minuun. Kun istuuduin joskus levähtämään, niin silloin kilpaa juokisivat he minun ympärilläni, että kuka pääsee syliin. Joskus sunnuntaisin ja iltaisin leikin heidän kanssaan. Pelasimme tikkupelejä, sainoin heille arvoituksia ja kerroin satuja. Tein mitä milloinkin satuin muistamaan. Kylä se oli iloista ja sisältörikasta aikaa. Minä olin siellä puoli vuotta yhteen menoon.

Isä kävi siellä sitten syksyllä ja käski tulemaan kotiin. Siskonikin kun oli pois kotoa. Maria oli jo niin terve, että kykeni hoitamaan taloutta Olgan kanssa.

Voi, miten ikävä oli ero! Enhän minä kyllä merten taakse lähtenytkään, mutta kaikki itkivät. Lapset eivät olisi millään päästäneet lähtemään. Me Tyynen kanssa

lupasimme säilyttää ystävytemme läpi elämän. En voinut niin erota lapsista; otin mukaani Irjan. Hän oli nyt 6:lla. Irja oli käynyt jo ennenkin kerran kotonani.

Kotiin tultuani oli taas ilo tavata tovereitani ja erikoisesti sedän pientä poikaa Olavia, joka oli minun kummipoikani. Hän söikin melkein aina meillä ja kävi kymmeniä kertoja päivässä meidän puolella. He asuivat toisessa päässä rakennusta. Viija serkkuni ihan itki ilosta, kun sai minut taas takaisin luokseen.

Syksyllä alkoi taas kerhotoiminta. Kerhon johtajaksi valitsimme edelleenkin opettaja Enni Seppälän. Kerhokirjamme oli "Äidin kielen kirja". Jäseniä tuli taas 40:tä. Kerho kokoontui aina koululla joka torstai-iltana syksyllä, mutta keväällä van joka toinen torstai.

Vielä perustettiin kylään maamiesseuran naisosasto, johon me kerhotyöt liityimme. Minut valittiin johtokuntaan. Vielä valitsivat minut suojeluskunnan iltamahutoimikuntaan. Kylässä oli myös laulukoulu, jota johti opettaja Seppälä. Minäkin kävin säännöllisesti kuoron harjoituksissa. Oli niin hauskaa, kun sai toimia ja tehdä jotain toisten hyväksi.

Sellaiset, jotka eivät halunneet kuulua kerhoon, nimittivät meitä kerholaisia "sivistyksen koululaisiksi".

Samana talvena, joulukuussa, olivat viikon kestävä nuorisoseura - ja opintokerhojen opastuskurssit Mieslahdessa. Törmäsenmäen opintokerhosta valittiin kursseille edustajiksi minut ja toverini Sanni Väyrynen. Isä vei eväät hevosella Kiehimään. Meistä Sannin kanssa oli niin mukava hiihdellä, että menimme suksella Kiehimään ja siitä junalla Mieslahteen.

Kursseja pidettiin nuorisoseuran talossa. Johtajana oli maanviljelijä Mäki Laihialta. Muina luennoitsijoina oli Kaisa Tolonen ja Katri Moilanen. Jotakin luentoja pitivät vielä aluepäällikkö Rusanen, seminaarilainen Artturi Karjalainen ja kunallisneuvos A. Fränti.

Kursseilla oli erityisen hauska olla. Kurssilaisia oli noin 40:tä eri puolilta Kainuuta. Erikoisen miellyttävä muisto jäi minulle Hallan ukosta, niin kuin häntä nimitettiin. Hän oli kurssien päättäjaisissä kutsuvieraana ja puhui nuorille vakavia sanoja.

Kaikkien hauskimpia muistojani niiltä kursseilta on tuo pieni talonpoika Matti Mäki. Jo ensi puheellaan hän sai meidät puolelleen. Voi, miten hänestä pidimme! Keskellä vakavinta puhetta hän saattoi sanoa jotain oikein "kivaa" ja kaikki remahtivat nauramaan.

Hän ei koskaan mennyt perälle puhumaan, vaan toi aina pienen pöydän melkein penkkiin kiinni ja siinä puhui. Hän piti meitä lapsinaan. Miten mieliinpainuvasti hän osasikaan puhua! Me kuuntelimme toisinaan ihan henkeä pidättäen. Ja monet kaskut hän kertoi välitunnin aikana. Hän sanoi olevansa sieltä "Alkion valtakunnasta". Puhuessaan kotipitäjäänsä asioista käytti hän usein sanoja "Ida ja mukulat". Kyllähän me sen arvasimme, että ne olivat hänen Ida ja mukulat. Miten jaloa kylvöä hän kylvikään meidän sydämiimme ja miten keskeisiä ihanteita hän asetti-kaan eteemme. Se oli ihana ja rikassisältöinen viikko!

Kotiin tultuamme meillä oli nyt velvollisuus kerhoa kohtaan. Entistä suuremmalla innolla me Sannin kanssa koetimme sovelluttaa uusimpia oppeja kerhon työskentelyyn.

Serkkuni Viija sairasti melkein koko talven reumatismia. Se oli minusta niin ikävää. Istuin usein hänen vieressään, puhuin ja lohduitin häntä, kun hän makasi tautivuoteellaan. Minun suurimpana ilonani olikin saada lohduttaa ja rohkaista häntä.

Aloin itsekini käydä vakavaksi ja ajattelevaksi. En tiedä, mistä se oikein pohjimmaltaan johtui, mutta jo syksystä asti minä aloin muuttua. Olinhan ennen ollut iloinen ja seuraa rakastava. Toiset toverini joskus ihmettelivät, miksi olin aina niin kär-

sivän näköinen. Hyvin harvoin minä sinä talvena iloitsin sydämeni pohjasta asti. Koetin olla iloinen ja hymyillä, mutta siellä hymyn takana oli tuskaa. Ennen oli kulkenut iltamissa ja olinkin hyvin innokas, vaikka en kyllä käynyt nurkkatansseissa. Aina kun tulin iltamista, tunsin omantunnon tuskaa ja itkin katkerasti. Tuntui kuin en enää mistään saisi lohtua. Ikävöin jotakin, josta en saanut itsekään oikein selvää. Voi, miten rukoilin Jumalalta, että pääsisin johonkin kouluun. Tunsin, että Jumala tahtoi vetää minua lähemmäksi puoleensa.

Suurimpaa lohtua sain samassa talossa asuvalta talon entiseltä emännältä. Hän oli eläkkeellä pojilleen, jotka olivat laittaneet talot itselleen. Monta kertaa päivässä kävin hänen luonaan. Keväällä hain Kajaaniin Seppälän kotitalouskouluun, mutta en tullut valituksi, koska papinkirjalla olin tullut kai huomaamatta 16:sta vuotiaaksi ja kouluun otettiin vain 17:ta vanhoja. Oli paljon hakijoita eikä otettu kun 22 oppilasta.

Voi, miten onnettomaksi tunsin itseni silloin. Olin kuvitellut, että minusta tulisi kerran kotitalousneuvoja, sillä neuvojaksi minulla oli aina haluttanut. En tiedä, tuleeko minusta sitä koskaan.

Meillä kävi usein lapsuustoverini, kummini poika Juho Lahdenperä. Hän asui vanhempiensa luona 25 kilometrin päässä Melalahdessa. Hän kävi muutamia vuosia takaperin Liperin maamieskoulun ja oli innokas kaikkiin valistuspyrkimykseen. Hänen kanssaan me usein keskustelimme ja pohdimme asiaa: miten parhaiten voisimme auttaa onnetonta Karjalan kansaa. Me ymmärsimme niin hyvin toisiamme.

Minäkin kävin usein tervehtimässä kummiani, jota suorastaan rakastin. Hän oli niin hyvä minulle ja piti kuin omaa lastaan. Hänen luonaan tunsin saavani äidinrakkautta.

Törmäsenmässä minulla oli, paitsi serkkuni Viija, to-

verini edellä mainittu Saimi Väyrynen. Hänen kanssaan me kuljimme metsässä ja kävimme usein soutelemassa. Suunnittelimme ja puhuimme tulevaisuudestamme. Meillä kummallakin oli kova halu päästä kouluun. Hänkin oli innokas lukija.

Joskus minä menin kentälle lukemaan jotakin kirjaa ja kirjoittamaan. Olin aina niin iloinen, kun sain syntymän pienen runonpätjän. Monet vihot ovatkin täynnä senaikaisia kirjoituksia ja muistiinpanoja. Kirjeenvaihdossa olin useiden toverieni kanssa. Oli joukossa oli etevääkin kirjoittajaa. Se oli sanomattoman kehittävä minulle.

Juhannuksen aikana kävin kirkolla. Oli niin hauskaa, kun sain taas tavata Tyynen. Kävin siellä veljeni luona ja olin neljättä viikkoa. Tullessa toin Vilhon meille.

Vilho oli käynyt siellä I luokan kansakoulussa ja nyt syksyllä tahtoi isäni, että Vilho pantaisiin Törmäsenmäen kouluun, ja niin kuin teimmekin.

Koetin olla iloinen, vaikka sydämessäni olikin suurta ikävää. Oli osaksi ikävä kotiseudulle Karjalalle. Olihan sinne mennyt jo monta lapsuuden aikaista tuttavaa takaisin. Entistä enemmän aloin miettiä, miten voisin olla hyödyksi isänmaalleni Karjalalle. Miten voisin auttaa sen päivän valkenemistä? Yhä uudestaan ja uudestaan nousivat nuo kysymykset eteeni. Mikä on minun elämäntehtäväni tällä maailmassa? Voiko minusta koskaan tulla mitään?

Anni-siskoni oli nyt jo karjakkona Sotkamossa. Me kirjoitimme usein toisillemme. Hänkin uskoi minulle kaikki asiansa. Eivätkä ne kirjeet aina olleet lyhyitä. Hän ei niinkään joutanut pitkiä kirjoittamaan. Minä kirjoitin kolme, neljä arkkia. Hän usein sanoikin, että hänen suurin ilonsa siellä on saada minulta kirjeitä. Hänkin yksinäisyydessään pohiti samoja asioita, ja yhdessä koetimme suunnitella tulevaisuutta. Ja erikoisesti Kar-

Keski-Suomen kansanopiston vanha päärakennus oli Yrjö Blomstedtin suunnittelema. (kuva: Keski-Suomen museo).

jala-asiaa me selvittelimme. Entistä enemmän tunsin, että sittenkin kai oli onneksi, että olimme täällä pakolaisretkellä. Olemmehan saaneet niin paljon, paljon tietoja ja taitoja, joita ei varmaankaan tähän päivään mennessä olisi siellä saanut, sillä eihän siellä ollut paljon mitään kouluja. Me olimme täällä kypsymässä voidaksemme sitten kerran luoda uudestaan Karjalan sisäisen olon. Yksin me olemme pieniä ja voimattomia, mutta yhdessä heimolaistemme suomalaisten kanssa työkenneltyämme voi se aika vielä kerran tulla, jolloin Karjala on vapaa Venäjän sortovallasta, tulkoonpa se sitten itsenäiseksi tai Suomen kanssa yhteen.

Minun sielussani paloi ikään kuin tuli. Voi, kun minä voisin sytyttää jokaisen Karjalan nuoren sydämet, että he huomaisivat, missä me olemme ja mitä meidän on tehtävä! Silloin, kun meillä on näin hyvä mahdollisuus kehittyä ja kehittää itseään, ei saisi aikaa käyttää turhaan. Niin monet pakolaisnuoret käyttävät vapaa-aikansa hukkaan ja elävät juopottelevaa elämää. Kun minä olisin niin voimakas, että voisin tarttua jokaista sellaista nuorta ja ravistaa niin, että heräisi näke-

mään, ettei sillä tavoin luoda Karjalan onnellista tulevaisuutta.

Syksyllä, elokuussa kävin kummin Lahdenperän kotona kylässä. Sattumalta otin pöydältä käteeni Pyrkijä-lehden. Selailin sitä, luin kunnes silmäni osuivat hertaisesti hymyilevään kuvaan, Kuvan yläpuolella oli nimi: kansanopiston johtajatar Impi Sirkka. En muista, mikä oli hänen kirjoittamansa luvun nimi, mutta nuorison ihanteista ja pyrkimyksistä siinä puhuttiin. Silloin minulle lopullisesti avautui, että haen kansanopistoon.

Iloisena kerroin asiasta Juholle ja hänkin innostui. Hän kyllä paremmin kehoitti minua menemään Paukulan nuoriso-opistoon.

Tulin kotiin ja olin asiastani innostunut. Mutta mistä saan rahat? Pitkien harkintojen perästä muistin, että Itä-Karjalan komitea on joskus antanut avustuksia pakolaisnuorille. Pyysin sieltä avustusta ja sainkin. Olivat jotkut toisetkin pyytäneet, mutta eivät kaikki saaneet.

Pelkäsin, ettei isäni sitenkään päästäisi minua lähtemään. Muistan, kun menin hakemaan kalaa 6 kilometrin päässä olevasta talosta, miten matkalla itkin ja ruikoilin Jumalaa, että minä

pääsisin kansanopistoon. Itäisin nukkumaan mentyäni ei uni tahtonut tulla silmiin.

Voi, miten sydämeni sykki pelosta, kun esitin isälle, että saanko minä lähteä kansanopistoon. Isäni, nähdessään kuinka mieleni paloi opistoon, ei voinutkaan kieltää, vaan lupasi. Häntä rupesi askarruttamaan ajatus, että antaako äitipuoli siihen rahaa. Asiat kuitenkin selvisivät ja isä lupasi avustaa minkä voi.

Hain tänne Suolahden kansanopistoon, ja miten onnellinen olinkaan, kun postista annettiin kirje, jossa oli kutsu kansanopistoon. Syksyllä tänne tultuani tunsin itseni sanomattoman onnelliseksi. Ikävöimiseen ei ollut paljon aikaa. Täällä minulle vasta avautui, kuinka vähän minä tiedän. Monta kertaa itkin ilosta illalla nukkumaan mennessäni, että olen vihdoinkin päässyt kouluun. - - -

Tänä talvena olen saanut niin paljon oppia ja sisältöä elämäni, että en voi sitä sanoa kuvata. Läti olen siunaava tämän talven muistoa!

Jumalani, auta minua tulemaan sisäisesti hyväksi ja voimakkaaksi ihmiseksi. Auta, että tehtäväni, olipa se kuinka pieni tahansa täällä maan päällä, voisin kunnolli-

sesti suorittaa, voisin täyttää sen niin hyvin, ettei kukaan muu voi sitä paremmin tehdä.

Suolahden kansanopistossa, huhtikuun 19. pñä 1932

JENNY TORVINEN

***

Jenny Helena Väyrynen o.s. Torvinen syntyi 20.5.1913 (kirkonkirjoissa 1914) Vuokkiniemen Aajulahden kylässä.

Suolahden kansanopisto-opintojen jälkeen opinhalut saattoivat Jennyn 1930-luvulla Haapaveden emäntäkouluun ja kerhoneuvojakursseille. Jenny pyöräili Puolangalla maatalouskerhoneuvojana ja avioitui v. 1941 puolankalaisen Vilho Eemil Väyrysen kanssa.

Pariskunta uurasti omalla maanviljelys- ja karjanhoitotilallaan Puolangan Väyrylänkylän Kantolassa, jossa toimi 50-luvulla myös ns. supistettu kyläkoulu (kansakoulu). Jenny hoiti koulun keittolanhoitajan, siivoojan ja tyttöjen käsityön opettajan tehtävät.

Jenny ja Vilho saivat neljä lasta, joista kolmesta tuli opettaja ja yhdestä kehitysvammainen vuoden ikäisenä sairastetun aivokalvontulehduksen ja hinkuyskän seurauksena. Koneistamattoman maatalon työt, silloisen maaseutuyhteiskulttuurin arvot sekä huoli ja masentuminen kehitysvammaiseksi jääneen Jorma-pojan kohtalosta painoivat herkkätunteisen Jennyn taiteelliset kyvyt ja tiedonannon piiloon pinnan alle.

Jenny kuoli aivotukoksen seurauksena 18.6.1990 Kaiuun keskussairaalassa.

Sydämelliset kiitokset Äidilleni hienosta perinnöstä :empaattisesta auttamisen, ymmärtämisen ja opin halusta, rakkaudesta taiteisiin ja unohduksissa uinuneesta, onneksemme löytyneestä kirjallisesta elämäkertarteesta!

Jennyn tytär

Maire K. Manninen